

PROSJAČENJE, SKITNJA I DRUGI VIDOVI RADNE EKSPLOATACIJE DJECE

Doc. dr. Esma Hasanbašić

Internacionalni univerzitet Brčko Distrikt

esma.hasanbasic@hotmail.com

Stručan rad

UDK 314/316:316.6(497.6)

<https://doi.org/10.59417/nir.2024.24.7>

Amira Huseinbašić

Centar za socijalni rad Gradačac

amirah83@hotmail.com

Sažetak

U suvremenom svijetu koji iz dana u dan ide naprijed u vidu tehnologije i ostalih materijalnih sredstava koji odišu bogatstvom, sve je više izraženo siromaštvo i težak život posebno djece i njihovih porodica. Teške životne okolnosti te oskudica materijalnih i novčanih sredstava tjera pojedinca da kroz aktivnost prosjačenja pokuša preživjeti još jedan dan sumornog života. Mnogoj djeci koja su uključena u čin prosjačenja ulica je dom, podnožja mostova, kolodvori predstavljaju im prenočište. Takva djeca najčešće nemaju odraslog odgovornog skrbnika već su sama prepuštena sebi. Nasuprot njih s obzirom na izloženost djece životu ulice te njihovu uključenost u prosjačenje su i djeca koja imaju dom i zajednicu kojoj se vraćaju nakon dovoljno prikupljenog novca tog dana.

Cilj rada je ukazati da se djeca koja odrastaju i žive na ulici susreću se s brojnim problemima i opasnostima. Izložena su rizicima, a njihova prava koja im pripadaju, odnosno koja bi im trebala pripadati značajno su ugrožena.

Ključne riječi: siromaštvo, prosjačenje, skitnja, eksploatacija djece.

UVOD

Pojava prosjačenja, skitnje i radne eksploatacije na području BIH predstavlja veliki i društveni problem i kao takav zahtjeva maksimalnu uključenost svih vladinih i nevladinih institucija i organizacija. S obzirom na podatke o stanju i obilježima pojave prosjačenja, može se zaključiti da su najčešće žrtve djeca različite životne dobi, dok su najčešći kreatori i organizatori eksploatacije odrasla lica. Prosjačenje je u stvari prikrivena radna eksploatacija djece koja za posljedicu ima izrabljivanje djece u svrhu pribavljanja materijalne koristi odraslim licima koja navode djecu na ovakav vid ponašanja.

Siromaštvo i nepovoljni životni uvjeti potiču dijete na uključivanje u aktivnost prosjačenja koja prekida njihovu mogućnost za kvalitetnim odrastanjem i djetinjstvom. Djeca koja sudjeluju u prosjačenju mogu biti subjekti tog čina te pritom sami snose odgovornost za svoja djelovanja. Nasuprot njih su djeca koja su izmanipulirana od strane odraslih te predstavljaju objekte u prosjačenju.

Socijalna okolina na ovaj čin reagira individualno, ali imajući na umu kako je izloženost djece prosjačenju čista manipulacija te organizirano prosjačenje od strane odraslih, za rješenje ovog problema daje se uputa kako će davanje novca djeci na ulici samo potaknuti njihov život ulice i zadržati ih u prisilnom radu i začaranom krugu eksploatacije. Zbog toga najbolji način kako pomoći djeci je prijava nadležnim o njihovoj aktivnosti te pomoć organizacijama koje se bave za zaštitu djece.

1. POJAM PROSJAČENJA

Pojam prosjačenja podrazumijeva radnju pojedinca kojom traži novac ili hranu najčešće na javnim mjestima. Pojedinci koji prose pripadaju najranjivijim skupinama u društvu, zarobljeni u krugu siromaštva i lišeni slobode. Siromaštvo kao oskudica materijalnih i/ili novčanih sredstava, jedan je od ključnih razloga koji će pojedinca prisiliti na potrebu za prosjačenjem. Kao takvo, u društvu prosjačenje se smatra rizičnom i ponižavajućom aktivnosti. Sve veći broj djece koja žive u siromaštvu uključena su u aktivnost prosjačenja. Izloženost djece prosjačenju i uključenost u njega prekida njihovu potrebu za kvalitetnim djetinjstvom i odrastanjem. S tom aktivnosti njihovo djetinjstvo postaje djetinjstvo ulice, oni postaju prozvani djecom ulice, a njihove osnovne životne potrebe ostaju zanemarene.

Prema navedenim karakteristikama djecu koja život provode na ulici UNICEF je 1986. godine podijelio na djecu ulice i djecu na ulici (Vdović, 2008.) Djeca koja žive u teškim i neadekvatnim uvjetima ponekad se sama odlučuju na bijeg od kuće, udružuju se u skupine s drugom djecom koja dijele njihovu sudbinu. Na taj način smatraju se slobodnim, ali bijeg od jedne nevezanosti u pravilu znači ovisnost o drugoj (Devčić, 1996). Tim činom postaju djeca ulice, a osnovni izvor za preživljavanje je prosjačenje. Djeca koja djetinjstvo provode na ulici najčešće su izmanipulirana od strane odraslih te prisiljena na čin prosjačenja. U tom kontekstu dijete je prikazano kao objekt prosjačenja. Nasuprot njega je dijete koje je subjekt u činu prosjačenja, jer ono djeluje samostalno, ima svijest o činu i odgovara za svoje djelovanje (Devčić, 1996)

Dok s jedne strane promatramo prosjačenje kao čest oblik manipulacije odraslih nad djecom, pripadnici romskih nacionalnih manjima preuzeli su prosjačenje kao dio svoje romske kulture. Vrijednosni svijet i djelovanje pojedinca ovise o kulturi u kojoj odrasta, živi i djeluje (Čehok, 1996). U svijetu su prisutne mnoge kulture koje njeguju svoje običaje, norme i vrijednosti, stoga ne postoji univerzalan moral ili univerzalne norme prema kojima se djeluje. U tom slučaju pojam etičkoga relativizma opravdat će bilo koje običaje i načine ponašanja jer su dio kulture, ne uzimajući u obzir mogućnost nemoralnog odnošenja prema drugom u čuvanju i provođenju običaja (Žitinski, 2008).

Romsko opravdanje da je prosjačenje dio kulture, teško je prihvatiti, jer socijalna okolina prvenstveno teži zaštititi djece i njihovih prava te želi što uspješnije sankcionirati pojedince koji sebe i svoju djecu izlažu činu prosjačenja. Reakciju okoline na prosjačenje Romi doživljavaju kao napadom na vlastiti identitet, podrijetlo i kulturu.

2. SKITNJA I PROSJAČENJE

Skitnja predstavlja ozbiljan problem mladih i društveni problem u cjelini koji je u tijesnoj vezi sa kriminalitetom i drugim oblicima socijalne patologije. Društvo se u svim razvojnim fazama sreće sa ovim problemom, koji po svojoj prirodi ostaje isti. Analogno prostoru i vremenu u kome se pojavljuje, mijenjaju se samo oblici i forme ovog fenomena.

U sociološkom smislu skitnja i prosjačenje su posebne društvene pojave. U pitanju je negativna društvena pojava koja se manifestuje na osnovu ponašanja mladih osoba koje skitaju i prosjače. Riječ je o pojedincima koji su po pravilu odbačeni od mikrosredine, bez socijalnih veza, koji su napustili porodični dom i školu, nemaju sopstveni džeparac, žive od prosjačenja, krađa i drugih

antidruštvenih aktivnosti. Društvenom i kulturnom ambijentu u kome žive pripadaju isključivo po jeziku i rođenju.

Popratni fenomen skitnje je lutanje, mada ono i ne predstavlja njeno relevantno svojstvo. Ovo tim prije što skitnicam pripadaju i mnoge druge osobe koje često mjenjaju mjesto stanovanja i boravka. Tipičan primjer za to su savremeni nomadi – turisti. Sa druge strane, skitnice mogu imati ponekad i stalno mjesto stanovanja kao što je slučaj sa tzv. gradskom skitnjom.

Sa psihološkog aspekta skitnica je osoba bez volje i unutrašnje čvrstine, po strukturi devijantna ličnost sa jasno izraženim crtama neprilagođenosti društvenoj sredini.

Maloljetnim skitnicama je veoma blisko prosjačenje kao svojevrsan oblik izdržavanja. Po pravilu osobe koje prosjače se i regrutuju iz kategorije skitnica. Ova sličnost se manifestuje kako u asocijalnom karakteru ovog fenomena tako i etiološkom pogledu zbog ispoljavanja zajedničkih odlika. Osobe koje prosjače permanentno traže neka materijalna dobra, prije svega novac, bez uzvraćanja protivusluge svom darodavcu.

Skitnice i osobe koje prosjače predstavljaju ozbiljan socijalni problem, jer je njihovo ponašanje u osnovi asocijalno, a ponekad i antisocijalno.

3. DIJETE KAO SUBJEKT PROSJAČENJA

Čin prosjačenja kojem je subjekt dijete kao konkretna osoba posljedica je njegove slobode, ono točno zna zašto tako djeluje, ima svijest o tome, odlučuje i samostalno izvršava te je odgovorno za taj čin (Devčić, 1996, 108). Djeci ulice ono predstavlja osnovu većeg dijela dana jer novac ili hrana koju isprose označavaju njihovo preživljavanje. Mnoga djeca koja imaju obiteljski dom i nisu iskorištavana od odraslih za prosjačenje, sama se odlučuju na takav čin zbog oskudice i loših životnih uvjeta. Dijete kao moralni subjekt izvršava čin prosjačenja kao slobodno biće. Sam motiv, odnosno ono što ga potiče i pokreće na takvo djelovanje jest potreba za nečim što nema. Na primjer unutarnji osjećaj gladi, koji je prirodan i koji ne ovisi o nama, dijete odlučuje hoće li i kako će ga zadovoljiti.

Prema takvom načinu života, djeci je rješenje problema gladi prošenje novca ili konkretno hrane. Djeca koju vidimo na ulicama kao subjekt prosjačenja u velikom su broju slučajeva izmanipulirana od strane odraslih koji ih šalju na ulice s uvjerenjem da će društvo prije novac dati djeci iz suosjećanja nego odraslima. U ranjivim obiteljima neka djeca već od samog rođenja sudjeluju u prosjačenju pretvorena u glavni objekt toga čina.

4. DIJETE KAO OBJEKT PROSJAČENJA

Mnoga djeca već prve dane svoga života provode na ulici u naručju odraslih, trpe gradsku buku i vremenske neprilike, neuhranjena su i zanemareni glede zdravstvene skrbi primjerene njihovoj dobi. Odrasli iskorištavaju djecu kao objekt prosjačenja, vođeni uvjerenjem da će društvo iz suosjećanja kad ugleda dijete rane i predškolske dobi odmah pripomoći nekim novčanim prilogom. U tom slučaju odrasli koriste dijete za vlastitu potrebu čina prosjačenja, pretvaraju ga u sredstvo, tj. svode na objekt vlastite manipulacije, čime je dijete direktno ugroženo u svojim subjektivnim pravima. Odrastanjem u takvim okolnostima i načinu života, dijete je svakodnevno izloženo

sve većoj i opasnijoj objektivizaciji, a zbog svoje dobi teško joj se može suprotstaviti vlastitim snagama, bez pomoći izvana.

Odrasli to upravo rade, koriste djecu kao sredstvo, nemoralno se odnose prema njima pretvarajući ih u objekte čina prosjačenja. Manipulacijom pokušavaju postići dobrobit najčešće za sebe, a sama djeca i nemaju značajnu korist od toga (Čehok, 1997).

5. PROBLEMI S KOJIMA SE SUSREĆU DJECA ULICE I DJECA NA ULICI KOJA PROSJAČE

Djeca koja odrastaju i žive na ulici susreću se s brojnim problemima i opasnostima. Izložena su rizicima, a njihova prava koja im pripadaju, odnosno koja bi im trebala pripadati značajno su ugrožena. Kako bi preživjeli važan je pristup prehrani, do koje najčešće dolaze prosjačenjem novca ili same hrane. Zdravlje djece ulice značajno je ugroženo, nemaju pristup zdravstvenoj skrbi, često su zaražena i bolesna što dovodi do nepovoljnog fizičkog i psihosocijalnog razvoja te izostaju iz bilo kakvog oblika institucijskog odgoja i obrazovanja

Noći provode u nezaštićenim prostorima, s nadom da će sutra isprositi neki novac ili kakvu hranu da bi uspjeli preživjeti još jedan dan svoga mučnog života. U većim svjetskim gradovima broj djece ulice znatno se povećava, stvaraju se određene skupine koje obitavaju u različitim dijelovima gradova, oblikuju svoje vlastite oblike ponašanja.

Riječ je o djeci koja su izvan sistema socijalne i zdravstvene zaštite. Nisu uključeni u obrazovni sistem, a često su i pravno nevidljivi. Njihova svakodnevica sastoji se prvenstveno od borbe za goli život. Na žalost, „djeca ulice“ nisu prepoznata kao posebna kategorija ni u jednoj međunarodnoj konvenciji, kao ni zakonodavstvu BiH, pa samim tim ne uživaju ni posebnu zaštitu. Izloženi su prostituciji, trgovini drogama i drugim oblicima organizovanog i neorganizovanog kriminala protiv ljudi ili imovine. Sve češće, djeca uključena u život i/ili rad na ulicama postaju žrtve trgovine ljudima, kao najbrutalnije forme iskorištavanja od strane organizovanih kriminalnih grupa i pojedinaca. Brojne su fizičke i psihičke posljedice koje rad na ulici ostavlja na djeci. Djeca su zarobljena u dječjem radu, lišena djetinjstva, zdravlja, obrazovanja te su osuđena na život u siromaštvu bez ikakvih želja. Osim što su fizički i psihički ranjeni, mnogo djece prerano umire upravo zbog posljedica takvih ranjavanja budući da njihova tijela ne mogu izdržati takav napor.

ZAKLJUČAK

Uključenost djece u prosjačenje globalna je problematika izazvana siromaštvom i nepovoljnim životnim uvjetima. Neka se djeca svojevolumno odlučuju na život ulice i prihvataju prosjačenje kao glavni izvor egzistencije, dok su s druge strane mnoga djeca izmanipulirana od strane odraslih te pritom prisiljena provoditi dane na ulici tražeći novac od prolaznika. Djetinjstvo djece koja su izložena prosjačenju odstupa po mnogim karakteristikama od djetinjstva djece koja odrastaju u uvjetima porodične i socijalne zbrinutosti. Preduvjet za kvalitetniji budući život jest uključivanje djece u sistem odgoja i obrazovanja.

UN Konvencija o pravima djeteta jedinstven je međunarodni dokument u zaštiti prava i interesa djece. Posebnost Konvencije, u odnosu na brojne dokumente o ljudskim pravima uopšte, ogleda se u činjenici da jednim dokumentom uspostavlja sva prava za svako dijete, da sva prava

uspostavlja kao jednako važna i osnovna i da među njima nema hijerarhije po njihovoj važnosti. Jedno od prava garantovanih Konvencijom je pravo djeteta na zaštitu od svakog oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja. Istovremeno sa različitim oblicima nasilja nad djecom u realnm okruženju, sve su glasnija upozorenja o različitim oblicima nasilja i zlostavljanja djece putem infomaciono komunikacionih tehnologija.

Kako je za ostvarivanje svakog prava djeteta neophodan multidisciplinarni pristup, tako je i za realno sagledavanje prisutnosti pojave koja dovodi do povrede prava djece te u traženju najboljih rješenja u prevazilaženju postojećeg stanja neophodan multidisciplinarni pristup.

LITERATURA

- Bogdanić, S. (2011). Romska djeca prosjaci. Život na semaforu. (18.02.2011) <https://www.dw.com/hr/romska-djeca-prosjaci-život-na-semaforu/a14847528-0> (05.08.2018).
- Čehok, I. i Koprek, I. (1996). Etika. Priručnik jedne discipline, Zagreb: Školska knjiga.
- Devčić, I. (1996). Određenje dobra. U: Čehok, I. i Koprek, I., Etika. Priručnik jedne discipline, Zagreb: Školska knjiga, 93-132.
- Hrvatić, N. (1996). Romi u interkulturalnom okruženju. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 5(5-6), 913-933. <https://hrcak.srce.hr/31791>.
- Jugović, A.L. (1998) Društvena reakcija na prosjačenje i skitnju maloljetnika. *Socijalna misao*, vol. 5, br. 3, str. 47-78
- Jukić, R. (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost*, 11(3), 401-417. <https://hrcak.srce.hr/111399>.
- Kiefer, A. (2005). Prosjačenje. Mališani bez dostojanstva, (09.03.2005) http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=89
- Milosavljević, M., Jugović, A.L. (2009) Izvan granica društva - savremeno društvo i marginalne grupe. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar (CIDD)
- Milosavljević, M.V. (1997) Socijalna patologija, autorizovana predavanja
- Konvencija o pravima djeteta, Zakon o ratifikaciji UN Konvencije o pravima djeteta (Službeni list RBiH, br. 2/92 i 13/94).
- Opća deklaracija o ljudskim pravima (2014). http://www.pariter.hr/wpcontent/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf

Esma Hasanbašić, Asst. Ph. D
International University Brčko District
esma.hasanbasic@hotmail.com

Amira Huseinbašić
Center for Social Work Gradačac
amirah83@hotmail.com

BEGGING, WANDERING AND OTHER TYPES OF CHILD LABOR EXPLOITATION

Summary

In the modern world, which is advancing day by day in the form of technology and other material resources that exude wealth, poverty and the difficult life of children and their families are becoming increasingly pronounced. Difficult life circumstances and a lack of material and financial resources force an individual to try to survive another day of a gloomy life through the activity of begging. For many children who are involved in the act of begging, the streets are their home, the foot of the bridges, the stations are their lodgings. Such children usually do not have an adult responsible guardian, but are left to their own devices. In contrast to them, with regard to the exposure of children to street life and their involvement in begging, there are also children who have a home and a community to which they return after collecting enough money that day.

The aim of the paper is to show that children who grow up and live on the street face numerous problems and dangers. They are exposed to risks, and their rights that belong to them, or that should belong to them, are significantly threatened.

Keywords: poverty, begging, vagrancy, exploitation of children